

2 juli 2018

## De paarse krokodil

### De twintigste eeuw



In de twintigste eeuw werd de samenleving gebureaucratiseerd. Overheidsinstanties en andere organisaties voerden steeds meer wetten, regels en procedures in. Dat onttaarde in een omslachtige en onpersoonlijke benadering van burgers, en in 2004 werd de paarse krokodil uit een reclamefilmpje daar symbool van. In dat filmpje is een meisje in een zwembad haar opblaasbare paarse krokodil vergeten en moest haar moeder eerst een formulier invullen en de volgende dag terugkomen, terwijl die krokodil daar in het kantoortje stond. [Hier](#) is het filmpje te zien.

De bureaucratisering had ook gevolgen voor maatschappelijk werkers, zoals blijkt uit een aantal interviews uit 1999, afgenomen voor het Marie Kamphuis Archief (1). Ze moesten productgericht werken en kregen meer rapportageverplichtingen. Een maatschappelijk werker die vanaf ongeveer 1967 bij Pro Juventute werkte zei: 'Je bent een derde van je tijd met mensen bezig en twee derde breng je achter je computer door.'



Een andere maatschappelijk werkster constateerde dat burgers door de bureaucratisering in de problemen komen: 'Ik denk dat maatschappelijk werk in de toekomst alleen nog maar meer nodig wordt. Omdat de maatschappij steeds ingewikkelder in elkaar gaat zitten. Denk alleen al aan alle papieren die mensen moeten invullen als ze bijvoorbeeld werkloos worden. Dat is voor veel mensen haast niet te doen.'

Daarnaast werd het ingewikkelder om mensen door te verwijzen, 'dingen voor elkaar te krijgen' en er ontstonden lange wachttijden. Een schoolmaatschappelijk werkster die vanaf 1974 bij Bureau Jeugdzorg werkte vertelde:

'Productgericht moet je ook zien als bezuinigen aan de ene kant, en aan de andere kant in cijfers verantwoording af moeten leggen over wat je doet. Terwijl wat je doet daar bijna niet in te pakken is. Je kunt wel pakken: ik heb een groep, je komt zoveel keer bij elkaar en dat zijn de onderwerpen. En dat moet je ook wel doen, maar de overheid gaat ons afrekenen op face-to-face-contacts denk ik. Je moet veel verantwoording afleggen via bazen aan de overheid. Daar vind ik ook wel goede kanten aan zitten.

Wat ik lastig vind is dat wanneer je iets voor elkaar wilt krijgen je heel veel schijven moet passeren om iets voor elkaar te krijgen. Vroeger kon je nog wel eens een jongere even ergens plaatsen, maar als je kijkt hoeveel schijven dat nu moet passeren, dat zijn er heel veel. De wachttijden zijn erg lang. (...) Ik vind de huidige verhoudingen tussen papier en mensen ongezond. Als het erop aan komt, blijf ik kiezen voor cliënten in plaats van voor dossiers.'

Er zitten goede kanten aan verantwoording afleggen, zoals deze maatschappelijk werkster al zei. Lies Schilder schrijft (2) dat iedere werker terecht te maken heeft met rationeel-bureaucratische waarden; het is legitiem dat een subsidiërende overheid efficiënt en effectief werk eist. Die eis heeft, constateert Schilder, wel een dilemma tot gevolg, want de werker heeft ook te maken met morele waarden als persoonlijke nabijheid, zorg en verantwoordelijkheid. Uitweg uit dat dilemma biedt volgens Schilder o.a. het *social casework*, want dat stelt dat cliënten recht hebben op zakelijke, professionele hulp en hanteert daarbij

beroepsethische principes en humane methodieken, bijvoorbeeld wat we nu dialogisch diagnosticeren noemen.

Maar behalve de eisen van rapportage en effectiviteit noemden de maatschappelijk werkers nog een aantal andere kanten van de paarse krokodil: het ingewikkelde en moeizame verwijzen, de anonimiteit van instanties ('schijven passeren') en lange wachttijden. Hoe het 'vroeger' was vertelde een maatschappelijk werkster die vanaf 1960 in een Noord-Hollands dorpje had gewerkt. De eerste drie maanden van haar werk zorgde ze dat de mensen haar kenden en wisten waarvoor ze bij haar terecht konden: ze ging bij instanties langs als de politie en de gemeente, schreef artikeltjes in de krant en gaf voorlichting op verenigingsbijeenkomsten. 'In die tijd waren de lijnen bijzonder kort', ze ze, 'je kon zo bij de burgemeester binnenlopen, of weet ik waar, als je wat nodig had.' Ze gaf een mooi voorbeeld van de manier waarop ze kon werken:

'Ik heb bijvoorbeeld weleens meegemaakt dat iemand in de gevangenis zat, die ook een stuk land had hier. Ik werd benaderd door de boer, met het probleem dat het land nu niet bewerkt werd en hij vroeg of ik wat kon doen. Ik ben naar de voorzitter (van het bestuur, L.S.) gegaan en heb hem de situatie geschetst. Die heeft toen voor mensen gezorgd die dat stuk land konden bewerken.

Vervolgens ging ik naar de gevangenis om dit te bespreken met de betrokkene. Daar werd ik ontvangen door de directeur persoonlijk, die ook vroeg of ik een bewaker mee wilde. Dat maakte mij overigens niet uit, maar zoiets is tegenwoordig toch ondenkbaar? Die positie had ik, maar ik weet niet of en wat voor invloed ik precies heb gehad. Ik kon heel makkelijk mensen benaderen en daarmee dingen regelen.'

In zo'n dorpje begin jaren '60 waren de sociale omstandigheden natuurlijk heel anders dan nu. Gelukkig wint het besef steeds meer veld dat het fijner en makkelijker werkt als instanties een persoonlijk, benaderbaar gezicht hebben. Maar het blijft moeizaam, en ik vraag me af of die kant van de paarse krokodil ook een belemmering zal zijn bij het ondernemen van een nieuwe vorm van sociale actie en het opkomen voor mensenrechten, zoals Margot Scholte bepleit in haar [MKS-lezing van mei 2018](#).

Om de moed erin te houden een illustratie van sociale actie nu. De sociaal geëngageerde kunstenaar Banksy maakt graffiti waarin hij misstanden aan de kaak stelt. Zijn werk wordt tentoongesteld in musea en is goud waard, maar wordt in de openbare ruimte soms overgeschilderd omdat graffiti verboden is.

Op deze muurschildering knipt een rat (voor Banksy het symbool van rebellie) de ketting van de steiger door waarop een schilder diezelfde rat aan het overschilderen is. Dat kan natuurlijk niet, en als je goed kijkt zie je dat ook de schilder en de steiger onderdeel zijn van de schildering. Daarmee laat Banksy zien dat het mogelijk is om telkens weer een verhaal over het verhaal van machthebbers heen te schrijven. Want een ander verhaal en een andere werkelijkheid is gewenst; mensen willen meer menselijkheid.



## Afbeeldingen

- Fred Zelders (2013): Een paarse krokodil. Foto vrij van auteursrechten, mits vermeld met: *By Fred Zelders from NL (Krokodil. #vscocam #tinys shutter #lenswipe #iphone5)* [CC BY 2.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/2.0>)], via *Wikimedia Commons*:

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Paarse\\_krokodil.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Paarse_krokodil.jpg)

- Marcus Gossler (2005): Kaartenbak in de universiteitsbibliotheek van Graz. Foto vrij van auteursrechten: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Schlagwortkatalog.jpg>

- Banksy (ongeveer 2008?): Gnark gnark gnark! Foto vrij van auteursrechten, mits vermeld met: *By Ludovic Bertron from New York City, Usa (Gnark gnark gnark!)* [CC BY 2.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/2.0>)], via *Wikimedia Commons*:

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gnark\\_gnark\\_gnark!\\_\(2984587537\).jpg?uselang=nl](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gnark_gnark_gnark!_(2984587537).jpg?uselang=nl)

## Noten

(1) Boet, Anoushka (1999) voerde een interviewproject uit voor de *Hall of Fame*. Marie Kamphuis Archief, inventarisnummer 1.6.1

(2) Schilder, Lies (2003), 'Presentie in het maatschappelijk werk: wenkend perspectief of terug naar af?' In: *Sociale Interventie 2003 -2*:

[www.presentie.nl/informatie/publicaties/item/download/251](http://www.presentie.nl/informatie/publicaties/item/download/251)

(3) Scholte, Margot (2018), *Op de barricaden?! Over sociaal werk, probleemfiguraties en de aanpak van structurele problemen in het sociaal domein*, MKS-lezing 2018